

מבוא למשפט עברי 9911101,02 תשפ"ג מועד א

· חומר עזר **אסור** בשימוש.

· שימו לב למגבלת המילים. המערכת לא תאפשר לכתוב מעבר למגבלה.

· **בשאלות הפתוחות - יש לנמק כל תשובה.** תשובה שאיננה מנומקת לא תזכה בניקוד.

· מקום בו יש יותר מדעה אחת או שהתשובה תלויה בשינויי נסיבות יש לציין את **כל** הדעות או הנסיבות.

· בחלק של שאלות רב ברירה – יש לבחור את התשובה **הנכונה ביותר**.

· בהצלחה!!!

על פי ההלכה חייבים השניים לדון בבית הדין ההלכתי. אם ירצה ראובן לתבוע בהוצאה לפועל משמעון, מותר לו לתבוע שלא לפי ההלכה. אולם נראה שכיוון שהסכימו והתנו השניים שלא ידונו אלא בבית הדין לממונות נחסמה האפשרות של ראובן לתבוע בהוצאה לפועל.

שמעון יטען שאמנם ניתן להתנות בהונאה בידיעת שני הצדדים אך כל זה כשהתנאי ספציפי ומפורש ולא בנוסח כללי שנראה כאילו מתנה על התורה. כגון: "ידוע לי ששווה מנה ואני רוכש במאתיים". בנוסף מדובר בהסכם שמיועד לכלל הרוכשים ותנאי כזה לא מתקבל. ההסכם היה צריך להיות אישי ובנוסח מפורש.

ראובן יטען שהתנה עם שמעון בהסכמתו על ממון וניתן להסכים מראש על דיני ממונות. טענה זו לא תתקבל כיוון שלמרות שזה ממון, מדובר באיסור תולדה. נכלל בדיני איסורים שלא ניתן להתנות עליהם.

הרהיטים לכאורה נקנים בהגבהה אבל בגלל ההסכם ההדדי הם לא נקנים עד השלמת התמורה. צריך לבדוק את גמירות הדעת של הצדדים, נראה שהיתה גמירות דעת והמכירה הושלמה. ניתן לטעון שהרהיטים לא היו בבעלות שמעון בזמן השריפה, לפי ההסכם ולכן שמעון יחשב כאחד השומרים. ניתן להסתכל עליו כשואל או שוכר שהרי הוא נהנה מהרהיטים ולכן הוא לא שומר חנם ובטח לא שומר שכר. שואל ושוכר חייבים בשבועה במקרה של שריפה שזה רשלנות קלה (אונס) ולכן שמעון הנתבע יצטרך להשבע כדי להיפטר מתשלום עבור הרהיט.

ניתן לטעון לגרמא בנזיקין שפטור. כמו מי שפרץ גדר לפני בהמה של חבירו והיא ברחת והזיקה, כמו במקרה שהניח סם לפני בהמה והיא אכלה ומתה, מדובר במקרים שהוא לא הזיק ישירות אלא בעקיפין. גם אם נראה את שמעון כמזיק לראובן (בהנחה שהחפץ בבעלות ראובן), מדובר גרמא ולכן יהיה פטור. יש לציין שפטור בידי אדם אבל חייב בידי שמיים. בי"ד יאיימו עליו כדי שישלם על הנזק. לפי דעה אחרת יעשו הכל כדי לגרום לו לשלם. לפי המאירי נחשב גזלן ופסול לעדות. על החזרת התשלומים כיוון שמדובר בגרמא שמעון לא יוכל לתבוע את ראובן על החזרת התשלומים כיוון שמדובר בגרמא

שמעון ירצה לצאת מהעסקה כיוון שהרהיט כבר נשרף בגרמא ולקבל את התשלומים שלו חזרה. על זה נאמר "מי שפרע" - העסקה פחות טובה עכשיו כיוון שהרהיט נשרף העסקה לא שווה ולמרות שהיתה גמירות דעת הוא חוזר בו. לפי דעת הרמב"ם בית דין מקללים אותו ממש ורק אז יחזירו לו את הכסף. מדובר במי שמנצל את ההלכה לרעה.

לבסוף נראה שראובן לא יוכל לתבוע משמעון כיוון שלפי ההלכה המקח בטל בגלל ההונאה. הרב קוק (או הרצוג) סובר שניתן ללכת לערכאה אזרחית כיוון שזה בהסכמה רחבה ועדיף לראובן לתבוע שם. שוחטמן לעומתו מפריך כל היתר שנראה אפשרי מהפוסקים לדון בערכאות.

בבית המדרש התקבלה הלכה על פי רוב. נראה שרבי יוסי חשש מכך שהם קבעו הלכה מוטעית על פי הרוב. רבי אליעזר עודד אותו בכך שיש לו מסורת עד משה מסיני שכך ההלכה. הלכה למשה מסיני אין עליה מחלוקת והיא הקובעת (רמב"ם). בעניין מסורת - היא קובעת ולא הרוב. אם יש מחלוקת מהי המסורת קובעים על פי רוב המסורות ולא רוב דעות. נראה שנכנס פה הנושא של לא תסור ממנו ימין ושמאל. כשהתקבלה הלכה שהיא אינה נכונה, לפי הספרי (או כוזרי) הרמב"ם הרמב"ן ועוד, צריך לנהוג לפי ההלכה הזאת. לפי הרמב"ם לא אפשרי שחכמים יטעו. הרמב"ן ועוד - התורה נמסרה אלינו משמים ולכן האמת האנושית היא הקובעת ולא האמת האלוקית - התורה נתנה לבני אדם גם במקרה של טעות. הרמב"ן מוסיף ששורה על החכם רוח הקודש ולכן לא סביר שיטעה. טעם אחר, הקב"ה ציווה לפסוק גם במקרה של טעות ולכן זה מקיים את דברי התורה. הירושלמי חולק ואומר שבמקרה שוודאי שחכמים טעו אסור ללכת אחריהם ויש ביקורת על חכם בדרגה גבוה שלא מפעיל חשיבה עצמאית. (18)

לסיכום, המסורת ממשה לא ניתנת למחלוקת וזו ההלכה הסופית ולכן זה מרגיע את רבי יוסי שחשש שמא התקבלה הלכת טעות בגלל הרוב. או שמא היה בעיה עם הרוב ורבי אליעזר אומר לו שאין לו לחשוש לרוב כיוון שככה הלכה למשה מסיני ע"פ מסורת ומסורת מנצחת רוב דעות.

אולי יש מקום להוסיף את ההלכה שמכריעין אחרי עלובין שיודעים ולומדים את שני הצדדים כמו בית הלל שלמדו את דעת בית שמאי ולכן הוכרע כבית הלל.

שלמרות שראו שרבי אליעזר כנראה צודק והראה אותות שיתמכו בשיטתו ואפילו הכריע בעזרת בת קול לא התפתו להכריע כמוהו אלא עמדו על דעתם כדי לקיים את התורה. נראה שהם חששו לכללי הפסיקה ולכך שאין לפסוק הלכה מן השמיים.

לא בשמיים היא - אין הכרעה משמים לאחר שנתנה תורה לעם ישראל. כמו שנגזר על רבי יהושע לקבל הלכה מהנשיא למרות שיצאה בת קול שהוא צודק, ובסוף בא ביום הכיפורים שעולה בחשבונו לעם דבר זה כדי שלא יעשו כיתות הרבה ושלא תהא כמה תורות ולכן צריך לחזק המעמד של בית הדין שכולם ישמעו בקולו. הנביא האחרון שקיבל הלכה בנבואה זה משה. מסופר בגמרא על כמה חכמים שנשאלו על שלושת אלפים (או מאות) הלכות שנשתכחו וכולם לא הסכימו להיוועץ בנבואה. " - שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. הרמב"ם מחשיב נביא שמחדש הלכה נביא שקר, כנראה הרמב"ם חשש לנצרות. לשיטתו זה לא מונע ממנו לפסוק במקרה שהוא ת"ח אבל בספירה כדי להכריע ע"פ הרוב קולו שווה לשאר החכמים ואין לו יתרון בגלל היותו נביא. רוח הקודש יכולה לתמוך בדעת רבים. דעה אחרת שרוח הקודש יכולה להכריע רק כאשר יש שני צדדים מנומקים ולכן זה לא נחשב שהיא מחדשת. רוח הקודש יכולה להכריע כשאין רוב. ישנה דעה שנביא רשאי להגיד הלכה בתנאי שלא מחדשת (הרמבן אולי?)

15
(19)

כנסת כאן הסוגיה שנכתבה בתשובה הקודמת לגבי פסיקה שלא כאמת האלוקית, שהרי הם ראו שהאמת עם רבי אליעזר אך סברו כדעה שהאמת השכלית שלהם הקובעת וגם לפי הדעה שאלוקים נתן לנו את הדעה להכריע ואם ישנו וינהגו אחרת הם מסכנים את דעת התורה ואת מעמד בית הדין.

2
(20)